

PRIKAZ IZLOŽBE „SPLITSKI GRADONAČELNICI (1882.-1918.): ŽIVOT I USPOMENE“ – MUZEJ GRADA SPLITA (28. LISTOPADA 2019. – 20. OŽUJKA 2020.)

Primljeno: 15. studenog 2020.

ANTE RENDIĆ-MIOČEVIĆ
Ulica grada Vukovara 35
10000 Zagreb, HR
arendicmiocevic@gmail.com

Politička i društvena previranja posljednjih desetljeća 19. st. i tijekom prvih dvadesetak godina 20. st., zaključno sa završetkom Drugog svjetskog rata, u Splitu i Dalmaciji ostavila su duboke i dalekosežne tragove. U tom razdoblju Split je, naime, doživio korjenite promjene, koje u različitim oblicima i specifičnim okolnostima nisu mimoišle niti čitav prostor tadašnje Hrvatske. U najvećem dalmatinskom gradu vlast su tada preuzeli predstavnici „narodnjaka“, stranke koja je podsticala hrvatsko zajedništvo i zalagala se za jačanje hrvatskog identiteta, što se na najbolji način očitovalo u postupnom uvođenju hrvatskog jezika, najprije u škole, a zatim i u druge institucije političkog i ukupnog javnog života. O istaknutim pojedincima koji su sudjelovali u procesima tranzicije vlasti u Splitu, kao i o nekim njihovim istomišljenicima i sljedbenicima, poglavito o tadašnjim splitskim gradonačelnicima, objelodanjeni su brojni osvrti, od opsežnih znanstvenih studija i odgovarajućih stručnih radova, do kraćih novinskih osvrtu pretežito prigodnog karaktera, koji su sporadično punili stranice lokalnih i regionalnih tiskovina, upoznavajući javnost s najvažnijim zbivanjima iz novije splitske povijesti. Stoga je razumljivo što su se osvrti većinom odnosili na obilježavanje jubilarnih godišnjica, osobito 50. i 100. godišnjice pohrvaćenja splitske Općine, odnosno pobjede Narodne stranke na izborima za Općinsko vijeće 1882. god.: pobjeda „narodnjaka“ bila je izborena nakon njihova dugotrajnog nadmetanja s vladajućim „autonomašima“ predvođenim dotadašnjim karizmatičnim splitskim gradonačelnikom Antom

(Antonio) Bajamontijem. Uzimajući u obzir značenje navedenih događanja, možda nije pogrešna procjena da su tekstovi o njima razmjerno rijetki i da bi ih trebalo biti više. Činjenica je ipak da su autori o njima najčešće pisali vrlo nadahnuto, s mnogo emocija i razumljive empatičnosti.

Navedena događanja iz temelja su promijenila dotadašnju sliku Splita, otvorivši nove putove njegova budućeg razvitka. Prirodno je također što uz osvrt na navedene događaje nisu zaboravljeni niti najzaslužniji pojedinci, njihovi izravni protagonisti. Osim nekolicine uglednih povjesničara o njihovu političkom i društvenom djelovanju očitovali su se neki od najistaknutijih splitskih kroničara, iznoseći zanimljive detalje o prošlosti Splita i o osobama koje su u tomu participirale: bez njihovih opisa bili bismo uskraćeni za mnoge nepoznate podatke o ondašnjim burnim vremenima.

Slika 1. Plakat izložbe „Splitski gradonačelnici (1882.-1918.): život i uspomene“ (autor: Stjepko Rošin)

Slika 2. Otvaranje izložbe „Splitski gradonačelnici (1882.-1918.): život i uspomene“ u Muzeju grada Splita 28. listopada 2019. godine (foto: Zlatko Sunko)

U Splitu su tim povodom posljednjih godina održane svečane akademije i druga prigodna događanja, što u velikoj mjeri treba zahvaliti podršci gradske uprave u Splitu. Većina pokrenutih inicijativa bila bi, međutim, teško ostvariva bez sudjelovanja Muzeja grada Splita i udruge koja djeluje pod nazivom Društvo prijatelja kulturne baštine Split. Njihovim trudom ostvareno je nekoliko vrijednih inicijativa, među kojima su i projekti u sklopu obilježavanja 135. godišnjice pohrvaćenja splitske Općine. Taj događaj obuhvatio je, naime, niz prigodnih manifestacija, a osobito treba istaknuti jednodnevni znanstveni skup održan 8. svibnja 2018. u Muzeju grada Splita pod naslovom *Splitski gradonačelnici od pohrvaćenja splitske Općine do kraja Prvog svjetskog rata (1882. – 1918.)*. Tom prigodom bilo je podneseno 11 priopćenja, a većina ih se odnosila na biografije ondašnjih gradonačelnika i općinskih upravitelja, koji su u navedenom razdoblju bili na toj dužnosti. Važno je istaknuti da je za tu prigodu tiskana i prigodna publikacija s naslovom *Spomenica povodom 135. obljetnice pohrvaćenja splitske Općine*, u kojoj je objelodanjeno nekoliko zanimljivih priloga o tom značajnom događaju iz povijesti Splita i nekolicini njegovih protagonista, kao i serija fotografija snimljenih na priredbama koje su tada bile održane. U istoj su godini, u 44. svesku Kulturne baštine, časopi-

sa u izdanju Društva prijatelja kulturne baštine Split, pod naslovom *Splitski gradonačelnici 1882. – 1918.* objelodanjena priopćenja s navedenoga skupa: nakon Uvodne riječi splitskoga gradonačelnika Andre Krstulovića Opare te kratkog osvrtu Stanka Piplovića na zbivanja u Splitu u navedenom razdoblju, u nastavku su kronološkim slijedom objavljeni tekstovi održanih priopćenja posvećeni splitskim gradonačelnicima i općinskim upraviteljima iz navedenog razdoblja, počevši od Duje Rendić-Miočevića i Gaje Filomena Bulata, zatim Ivana Mangera, Petra Katalinića, Vinka Milića, Vicka (Vice) Mihaljevića, Vinka Katalinića, Teodora Sporna (Šporna), Frane Madirazze i Vicka Niseteta, do posljednjeg u tom nizu Josipa Smodlake. U istu je publikaciju posthumno uvršten i prilog Ive Perića o Anti Trumbiću, s obzirom na to da je od završetka 1905. do 1907. godine on također bio splitskim gradonačelnikom. Na Skupu nije podneseno navedeno priopćenje jer je prethodno na različite načine bila obilježena 80. godišnjica Trumbićeve smrti. Tekstovi desetak autora, kao i priložene ilustracije, značajan su doprinos boljem poznavanju dotadašnjih spoznaja o nekadašnjem Splitu, kao i djelovanju pojedinaca koji su u burnim i složenim vremenima političkih previranja i uspješnom stabiliziranju nove vlasti, a k tomu i približavanja rata, upravljali najvećim dalmatinskim gradom.

Slika 3. Postav izložbe „Splitski gradonačelnici (1882.-1918.): život i uspomene“
(foto: Zlatko Sunko)

Događanja u Splitu na razmeđu stoljeća te biografije njegovih prvih narodnjačkih načelnika javnosti nisu nepoznati, jer o tomu je u nekoliko navrata bilo riječi u odgovarajućim osvrtima. Naposljetku su, međutim, dobili epilog u reprezentativnoj izložbi naslovljenoj *Splitski gradonačelnici (1882.-1918.) – život i uspomene*. U uvodnom dijelu reprezentativnog izložbenog kataloga istaknuto je da tom izložbom „Muzej grada Splita zaokružuje ciklus obnavljanja uspomene na ljude koji su zaslužni za brojna gospodarska, komunalna i društvena pregnuća Splita na kraju 19. i početku 20. st.“ Njezin autor Marijan Čipčić, kustos u Muzeju grada Splita, prethodno je sudjelovao u realizaciji nekoliko projekata koji su prethodili navedenoj izložbi, a uz Dinu Vuletin Borčić i Mirka Gelemanovića ujedno je i suautor njezina likovnog postava. Izložba je bila otvorena od listopada 2019. do ožujka 2020. god. u prizemlju muzejske zgrade. Nije teško pretpostaviti da su izložba i pripadajući katalog, ali također i različite manifestacije koje su tomu prethodile, bile očekivane s mnogo nestrpljenja i radoznalosti. Zahvaljujući upornosti i agilnosti priređivača, u konačnici je izložba uspješno realizirana, dakako u opsegu koji je bio ostvariv u postojećim, vrlo specifičnim okolnostima.

Na izložbi su kronološkim slijedom predstavljeni svi načelnici koji su bili na čelu Splita u navedenom razdoblju. U usporedbi s prethodno organiziranim manifestacijama i poglavito održanim tematskim skupovima, odnosno izdanjima o kojima je bilo riječi, uvodni dio izložbe obuhvatio je i poglavlje posvećeno Antoniju Bajamontiju, posljednjem „autonomaškom“ gradonačelniku, koji na toj dužnosti nije bio u razdoblju naznačenom u naslovu izložbe. Njegove zasluge za razvitak Splita svakako nisu upitne, osobito kad je riječ o planiranju i podizanju pojedinih urbanističkih cjelina, kao i niza vrlo bitnih infrastrukturnih sadržaja. U tom pogledu njegovo djelovanje uvod je prema nadolazećim promjenama i, sukladno tomu, svojevrsnom je poveznicom s nasljednicima na stolici splitskih načelnika. Premda je Bajamonti pripadao suprotnoj strani političkog spektra, i on je, prema mišljenju autora izložbe, postao nezaobilaznim dijelom memorije i novije povijesti Splita. U želji za cjelovitom prezentacijom teme kojoj je izložba bila posvećena, treba pretpostaviti da su njezini organizatori bili suočeni s problemom prikupljanja relevantnih izložaka i, koliko je bilo moguće, ravnomjernom zastupljenosti raspoložive građe, od različitih memorabilija, tintarnica, pečatnjaka, odlikovanja, plakata, proglašenja, dijelova odjeće i drugog sličnog inventara, do umjetničkih djela, sli-

kanih portreta i portretnih poprsja, kao i brojnih dokumenata, fotografija i dr. Nekim je načelnicima, poglavito Gaji Bulatu, bilo posvećeno više pozornosti, što proizlazi iz veće zastupljenosti izložaka u dijelu izložbe o „narodnjačkom“ prvaku i dugogodišnjem splitskom načelniku. Razlozi vjerojatno proizlaze iz većeg izbora izložaka, što je bilo omogućeno zahvaljujući njegovoj bogatoj ostavštini pohranjenoj u Muzeju grada Splita. Osim izložaka iz fundusa navedenog Muzeja, za potrebe izložbe korištena je i građa posuđena za tu prigodu od dviju relevantnih splitskih ustanova, Galerije umjetnina u Splitu i Sveučilišne knjižnice u Splitu, ali zastupljena je bila i građa iz nekoliko privatnih kolekcija, najčešće odabrani predmeti koji su u posjedu pojedinih obitelji, što je svakako još više obogatilo sadržaj izložbe.

Slika 4. Postav izložbe „Splitski gradonačelnici (1882.-1918.): život i uspomene“
(foto: Zlatko Sunko)

Nakon uvodne dionice posvećene Bajamontiju, u nastavku izložbe bili su predstavljeni načelnici i općinski upravitelji koji su prethodno bili navedeni, oni koji su u naznačenom razdoblju upravljali Splitom, od prvog „narodnjačkog“ načelnika Duje (Dujma) Rendić-Miočevića, do posljednjega u nizu Jo-

sipa Smodlake. Najzanimljiviji detalji iz njihovih života, uključujući i njihova najvažnija postignuća, detaljno su opisani u opširnim legendama, koje su na primjeren način omogućavale posjetiteljima potpuniji uvid u sadržaj izložbe. Naposljetku bih istaknuo osobno uvjerenje da bi na njezinim tragovima u budućnosti možda trebalo poraditi na njezinu nastavku, na obnavljanju uspomena na događaje koji su poslije uslijedili i na njihove istaknute protagoniste, na gradonačelnike Splita koji su navedenu dužnost obnašali tijekom sljedećih više od dvadeset godina, odnosno do početka ili završetka Drugog svjetskog rata.

Slika. 5. Branka Brekalo i Marijan Čipčić s nagradom Hrvatskog muzejskog društva za realizirani izdavački projekt u 2019. godini

Osobita vrijednost projekta posvećenog prvim splitskim gradonačelnicima svakako je reprezentativni katalog izložbe, koji sadrži 198 bogato opremljenih stranica, s odgovarajućim tekstualnim dijelom i nizom rijetkih i zanimljivih ilustracija. Kvalitetu navedene publikacije najbolje posvjedočuje priznanje što ga je Muzeju grada Splita i svima koji su sudjelovali u realizaciji kataloga do-

dijelilo Hrvatsko muzejsko društvo, strukovna udruga hrvatskih muzealaca. Nagrada Društva Muzeju dodijeljena je na svečanosti upriličenoj 16. listopada 2020. god. u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Tada je, naime, katalog izložbe posvećen splitskim gradonačelnicima proglašen najboljom muzejskom publikacijom tiskanom 2019. godine. Vrijedno strukovno priznanje zaslužena je nagrada onima koji su na različite načine pridonijeli realizaciji kataloga: uz nakladnika Muzej grada Splita i ravnateljicu Branku Brekalo, potrebno je osobito istaknuti autora kataloga i izložbe Marijana Čipčića te Stjepka Rošina, autora njegova grafičkog dizajna i pripreme za tisak.